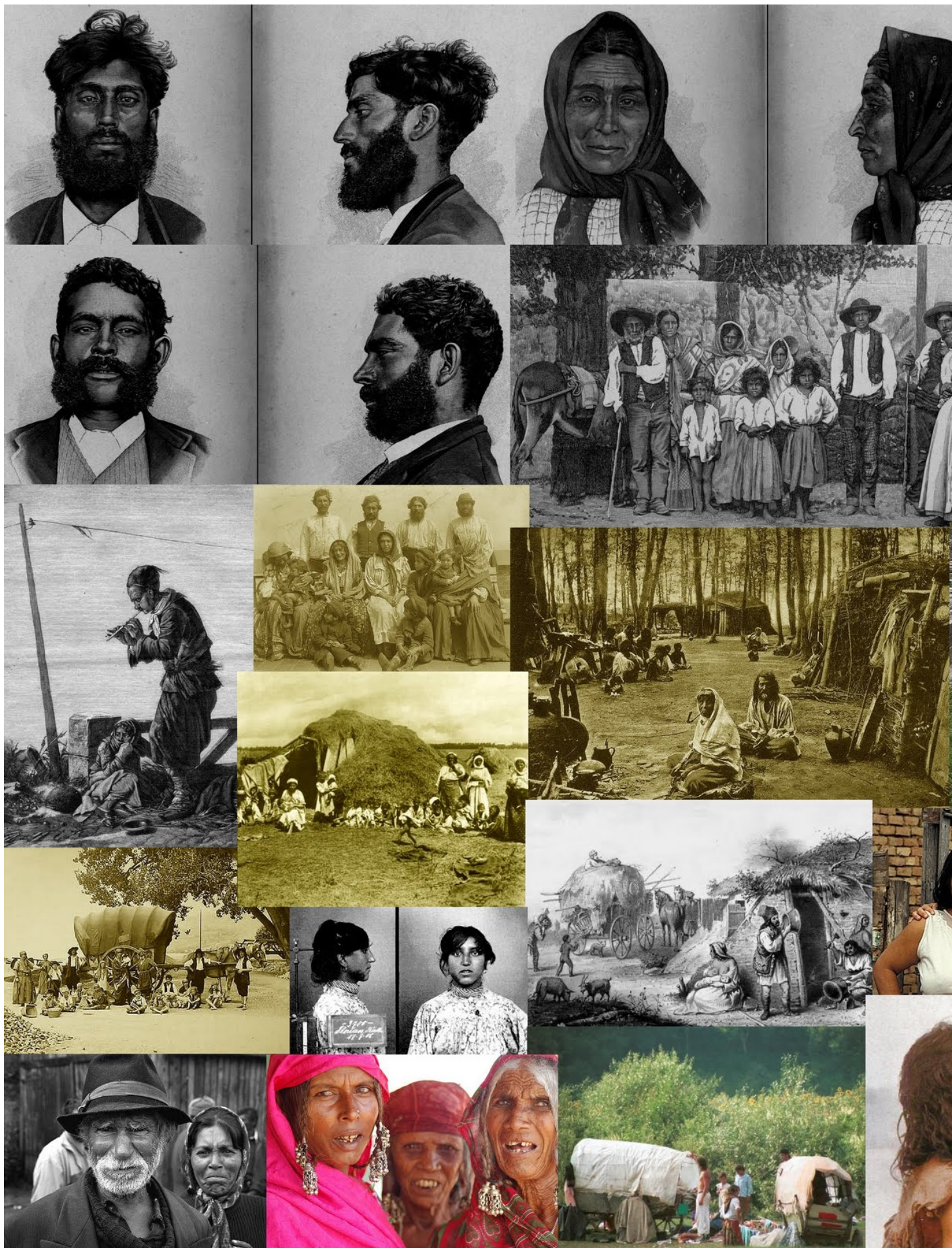

A magyarországi cigányság valóságos leírása.

Szemelvény Orbán Balázs: Csík-szék c. monumentális művéből.

De mi, a falun túl vas természetű cigány csapattal találkoztunk, s mivel ennek az, egész Székelyföldön elterjedt, eredeti néptörzseknek egy képét már régóta le akarom venni, a vajdával alkudozásba ereszkedtem, hogy engedjék magukat lefényképezni, az alku egy kis borralalóban csakhamar megtörtént, s én is közelükben sátrat vonva, levettem sátruk körül települve, mint ide csatolt képünk mutatja.

Mivel már ekként találkoztunk, sőt együtt is sátoroztunk a dádékkal, nem lesz tán felesleges származásukat, életmódjukat, szokásaikat, jellemüket itt néhány szóval körvonalazni.

Hogy e nép miféle fajhoz, és törzshöz tartozik, hogy honnan jöttek, s honnan terjedtek el egész Európában? Azt elhatározni bajos; sokan állítják, hogy már őseinkkel mint fegyverkovácsok, és zenészek jöttek volna kisebb számmal Ázsiából, nagyobb csapatban azonban 1417-ben jelennek meg Magyarhon határain. A magyar ezeket is, mint minden települőket, vendégszeretőleg fogadja, s több ezereken Lackó vajdájuk alatt le is települnek ide, többi részük tovább vándorolt; az itt maradottaknak Zsigmond király kiváltságokat ad. Más népesebb csapatok érkeztek a következő évtizedekben, Zsigmond ezeknek is védlevelet ad, ők Zindelo nevű királyokkal tovább vándorolnak, s Európa minden országaiban elterjednek; eleinte érdekléssel viseltettek irántuk, jól kigondolt álmításokkal, cifra hazugságokkal áltatták a népeket, de csakhamar kitűnt eredeti jellemük, melytől a lopogatás nem idegen, s mivel a társadalom fegyelmének magokat alárendelni nem engedték, üldözni, és irtani kezdték. A

legkegyetlenebb, a legvérlázítóbb rendeletek hozattak ellenük Németországban főként vadállatokként üldözték, s még a múlt század második tizedében törvény hozatott, hogy a férfiak mind felakasztassanak, a nőknek füleik metszessenek el. Egész hajtóvadászokat tartottak ellenük, mind hiába, se kiirtani, se fegyelmezni nem tudták. Történetük részletesebb ismertetése: Fővárosi Lapok 1864. évi 103., 104., 105. számú Tárcájában Vértesi A.-tól. Míg így üldözték őket nyugaton, még embernek sem nézve, ártalmas vadállatokként pusztították, addig keleten, Törökországban, és nálunk kíméletesebb bánásmódban részesültek, s mint nagyon szapora faj, roppantul megsokasodtak; sőt a nép mulattatói, bohócai lévén, nem csak eltűrettek, hanem némi kegyeletben is részesültek, s ekként üldöztetésükről, megszorításokról szó nem volt. De sőt még a törvényhozás is védelmében részesíté, mert a cigány vajda, (ki nem cigány, hanem mindig tekintélyes főnemes volt), eltörlése azzal van indokolva, hogy azon per abusum becsúszott hivatal ezen nyomorult nemzetség sok huzavonásával jár.

A cigányok nagy része eredeti kóbor jellemét, s szokásait annyi századokon át sem vetkőzte le, függetlenségi, szabad vándorlási hajlamukat még a nyomor, és sanyarú éghajlat sem tudná megtörni; ők a társadalmi fegyelmet jóllétével, kényelmeivel, biztonságával megvetik, mint szabad, független beduinok vándorolnak, húzódnak vidékről vidékre, kimért, kiegyezett forgási körben mozogván, valójában a beduinok fajából eredetnek hinném, ha egy kissé több bátorsággal bírnának; de hiszen láttunk már néhány cigány hőst is. Arcszín, alakkönnyedség, jellemvidorság, leleményesség, a tulajdonnak kevés tisztelete, s független, szabad életre törés, az állandó lakásnak utálata, patriarchális társadalmi szerkezetük, mind közös tulajdonok a puszták kóbor beduinjaival, kiknek eredete felől szintén nincsenek tisztában az emberek, miként

a mi cigányainknak származásával. Nyelvük, mely bár nagyon műveletlen, és más nyelvből való átvételekkel kevert, utalhatna leginkább fajeredetükre, de ezt tanulmányozni, kutatni, s összehasonlítani még kevésnek jutott eszébe.

Hogy arab számneveket használnak, azt nem kis bámulattal fedezem fel. Nevüket ők maguk Mezopotámia Singára nevű városától származtatják. Vajdájuknak patriarchális tekintélye van, míg a fegyelem fel nem bomlik. Egy 1558-béli rendelet szerint vajdájuknak 1 forintot tartoztak évenként adni. A cigány-vajdaság nagyon jövedelmező állás levén a nemzeti fejedelmek alatt, az a fejedelmek által adományoztatott, mint kitűnő szolgálatok jutalma, azonban ezt a cigányok kizsákmánylására használván többen fel, ezt az ApparátuszKonstitúció 3. Rendelet 58. Törv. 1. Art. eltörölte. Utolsó vajdájuk az 1. Rákóczi György által kivételesen kinevezett Vallon Péter volt. Most is van minden csapatnak főnöke, kit ők maguk közül választanak, s azt még ma is vajda címmel ruházzák fel.

A jobbágy cigányok vajdáját 1848-ig a fentebb érintett Approbatalis törvény értelmében a földesurak nevezték ki. 2. József megkísérlé letelepítésüket, betiltá vándorlásukat, nevüket új-parasztra változtatta, de minden eredmény nélkül.

A társadalmi osztályzat közöttük szintén megvan, megvannak a válaszfalak, az egymást lenéző, megvető arisztokratikus szellem, mert a cigányok három, illetőleg négy osztályhoz tartoznak.

Elsők a hurubások, kiknek városok, és faluvégeken állandó lakásuk van, ezek vagy zenészek, vagy mesteremberek, vagy földművelők is; munkások, serények, ügyesek, de kitartás nélkül, ha darabig ernyedetlenül dolgoztak, aztán sziesztáznak, hevernek, s mivel a mellett iszákosak, fennelgők, és fényűzők is, nem tudnak jólétre jutni.

Ezek lenézik a kóbor cigányokat, valamint a kóborok is megvetik, és szánják a letelepülteket; amazok kevesebb számban vannak, s gyakran cserélik fel az állandó lakást a kóbor étellel.

Második osztály a lepedősöké, ezek aranymosó cigányok, csapatonként járnak, az Aranyos, s más folyókban is arany-port mosnak, mint nemes érczel foglalkozók lenézik, megvetik a többit. Ezek is tömegesen lepedővel bevont ernyős szekereken utaznak, prêmes nagy ezüst gombú bekesekbe öltözködnek, gyakran igen gazdagok, birtokukban nagy arany, és ezüst billikomok vannak, mely mint a törzs tulajdona, a vajdánál áll, azt semmi áron el nem sajátítják, legfeljebb, ha nagyon megszorulnak, zálogba teszik, de eladására nem bírhatók, pedig néha igen szép műrekek vannak kezeik között, s oly büszkék, mint akármelyik angol lord.

A cigányok harmadik, legelterjedtebb, legnépesebb osztályát a sátorosok képezik. Ezeknél maradt meg a nemzeti jelleg egész eredetiségében; künn a mezőn, vihar-csapkodta sátraikban kell őket tanulmányozni. Mindeniknek van valami mestersége, üstökösök, kovácsok, késcsinálók, fejsze, fűrő, fűrész, s más eszköz-gyártók, csengetyű-öntők, lakatosok, rostások; műhelyük egészen primitív, s bárhol is felüthető, egy kis kézi fűvő, s néhány kalapácsra szorítkozván; de azért azzal bámulatos ügyességgel működnek.

Mesterségükhöz a szükségelt vasat ritkán veszik boltból, hanem megszerzik ők azt pénz nélkül is. A nők mestersége az ecsetkötés, e mellett ők árusítják el a gyártmányokat, szánalmat ébresztő purd-seregtől kísérve járnak szét a falukban, hol hatalmas cserevásárt űznek leginkább ételneműek, s rongyos öltönydarabokért alkudozva, főként az avas füstölt húst (mit ők műnyelven rincsezálénak hívnak,) kedvelik, s a könyörgésben (uzsukálásban) kifogyhatatlanok; e mellett jövendőit mondanak, kártyát vetnek, kuruzsolnak. Az elesett marhát

is megeszik, de a jó kövér ludat sem vetik meg, s mikor cigány van a határon, a gazdaasszonyok nagyon ügyelnek majorságaikra, mert hát cigányaink nagyon kommunista hajlamúak.

A mi külsőjüket illeti, rézszerűek, könnyeded, nyúlánk természetűek, fekete, ragyogó szemmel, bozontos hajzattal, s hófehér fogakkal, vékony, ruganyos izomzattal; mind oly tulajdonok, mik a beduin-fajjal azonosak, e mellett nyomor-edzettek, annyira, hogy a lehihetetlenebb sanyarúságot videran tűrik. A nők között sok szép van. Az öreget dádénak, az öreg asszonyt zsámbáknak, a fiatalokat csávóknak, a gyermekeket purdéknak hívják, ezek 10-12 éves korukig úgy télen, mint nyárban ruhátlanul járnak, sőt gyakran lehet a purdé-sereget ily állapotban a legcsattogóbb hidegben kedvtelve csicsónkázva látni a jégen, víg kedéllyel táncolni a hóban. Ezek a bukfencek vagy cigánykerekek nagy mesterei, a szekerekkel versenyt futnak, bukfenceznek, hogy az utas szálmától néhány fillért kiereszszakoljanak. Nyáron mozgó sátraik alatt laknak, télen földbe vájt üregekbe vonulnak, melyet sátruk lepedőjével fődnek be, s ott füstölődnek inkább, mint melegesznek a sátor közepére illesztett tűz körül összebújva, ott dideregnek, vastag cinizmussal dacolva nyomor, s idő viszontagságaival; hanem mégis van egy rettegett ellenségük, a szél, mit semmiképpen sem állhatnak ki.

A zenének, főleg a tánczenének, nálunk csaknem kizárólagos kezelői a cigányok Székelyföldön a pásztorok leginkább csak furulyáznak, e hangszert használják a falusi legények is kedveseik ablaka alatt éji zenére; de a tánczene egészen a cigányok kezében van, cigány nélkül vigadni nem tud a székely, és magyar. A zenészek azonban inkább a letelepült hurubások között vannak, s sátorosoknak is van ugyan hegedűjük, de azt inkább saját élményökre, s önmulatasra használják, mert bár sok nyomort kell kiállniok, víg kedélyük kifogyhatatlan; mikor éhesek, előveszi egyik hegedűjét, s zenéjére táncra, énekekre kel az egész sereg, öreg, fiatal eszeveszetten táncol, még pedig nagy ügyességgel, s tagjaiknak utánozhatatlan kacskaringós hajtogatásával; van ugyan az úgynevezett cigány nóta, de ez nem más, mint a magyar csárdásnak egy rángatózó, szaggatott módozata, mert a cigány sehol zenét nem teremtet, hanem úgy nálunk, mint Török honban, és Spanyolországban is elsajátítják a nemzeti zenét, s annak szellemét felfogva, bele találták magukat velük született zenészeti gániuszuk által.

A sátorosok vándor-karavánja igen festői, egy vagy két, nyomorukban, és sátruk árnyában osztozó, velük felnövő, velük együtt evő, ivó rossz gebéje minden ily csapatnak van, ezek szállítják a sátorfákat, munka-eszközeiket, s még a mellett tarisznyákban oldalaikra aggatják a járni képtelen kisebb purdékat is, úgy, hogy csak fejük lóg onnan ki; néhány sertés (disznó) is mindig tartozik a törzs vagyonához; ősi szokás szerint minden falu határán három napig szabad mulatniok, ha tovább akarnak időzni, a falusi előljáróság engedélyét kell kikérniök; rendszerint szép helyre, folyó, és patakpartok virányaira települnek széltől fedett pontra. Öltözetük a vidék rongya, a színes posztó-ruhát, virító színeket, fényes gombokat nagyon szeretik, a férfiaknál a piros nadrág, nőknél piros rokolya (fersing, köntös-alj), és piros csizma vágyaik netovábbját képezik.

Vallásuk nincs, színleg azt a vallást követik, a mely falu határán vannak; fizetésért gyakran változtatják hitüket, úgy látszik azonban, hogy volt hajdan nekik nemzeti vallásuk, s nemzeti istenük, kit Devhlá-nak neveznek; de ez ősz vallásnak most már csak homályos hagyományai maradtak fenn.

Házasságot a vonzalom, s rokonszenv alapján kötnek, s minden szertartás nélkül, mint mondani szokták, a fűzfa alatt esküsznek össze, közel rokonságra sem igen ügyelve, még pedig jókor, csaknem gyermekkorukban szokták ezt a teketória nélküli szövetséget létrehozni. A bánatot önmarcangolással, hajuk tépésével, arcaik összekarmolásával fejezik ki, ilyenkor a

kétségbeesés élő képei.

Van még egy negyedik, illetőleg a sátorosoknak egy alosztálya, a kalánosoké, ezek fakanalakat, teknőket, seprőket gyártanak; többnyire nagy erdőségek közelében sátrak alatt laknak; ezek a cigány nemzet páriái, s mint fából dolgozókat lenézi még az ércből dolgozó sátoros is; a lepedős pláne szóba sem áll velük. A cigányoknak létele annyira össze van forrva a mi nemzeti életünkkel, hogy ezen rövid ismertetésüket itt szükségesnek hittem, és méltányosnak is, mert ők elég szerények voltak az utóbbi igény teljes korban, midőn minden kis néptöredék saját nemzeti autonómiát követelt, s minket, ős nemzeteit e hazának, ki akartak szavazni szerények voltak, mondom hallgatni, s elismerni azt, mire haza értök tett akkor, midőn Európa más népei tűzzel-vassal pusztították, pedig hát ők is hivatkozhatnának nagy múltjukra, veres tengeri útjukra, hatalmukra, midőn Páris remegett hősiességüktől, nagy-idai hős tetteikre stb., s végre még ők is egy kis történelmi erőszakolással egybeköthetnék magukat Xerxessel, Hannibállal, a khalifákkal, s Isten tudja miféle nagy nemzettel, mert hát utóvégre is ők lehetnek ezen nagy nemzeteknek meghódolt rabszolgái, s hűbéresei. Hanem hát hagyjuk e kérdést bővebb megvizsgálásra élclapjainknak, s célunkhoz illő komolysággal térjünk vissza Csík szép terére.